

ritum Sanctum est in sanctitate conceptus, ut esset filius Dei naturalis. Unde Rom. 1, secundum unam glossam¹, quod præmittitur, scilicet: Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute, manifestatur per id, quod immediate sequitur: Secundum Spiritum sanctificationis, id est, per hoc quod est conceptus de Spiritu Sancto. Et Angelus annuntians, ex hoc quod præmiserat: Spiritus Sanctus superveniet in te, concludit: Ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.

Ad primum ergo dicendum, quod opus conceptionis commune quidem est toti Trinitati, secundum tamen modum aliquem attribuitur singulis personis. Nam Patri attribuitur auctoritas respectu personæ Filii, qui per huiusmodi conceptionem sibi assumpsit humanam naturam; Filio autem attribuitur ipsa carnis assumptio. Sed Spiritui Sancto attribuitur formatio corporis, quod assumitur a Filio. Nam ipse Spiritus Sanctus est Spiritus Filii, secundum illud Gal. 4: Misit Deus Spiritum Filii sui. Sicut autem virtus animæ, quæ est in semine, per spiritum, qui in semine includitur, format corpus in generatione aliorum hominum, ita virtus Dei, quæ est ipse Filius (secundum illud 1 ad Corinth. 1: Christum Dei virtutem), per Spiritum Sanctum corpus formavit, quod assumpsit. Et hoc etiam verba Angeli demonstrant, dicentis: Spiritus Sanctus superveniet in te, quasi ad præparandam et formandam materiam corporis Christi, et virtus Altissimi, id est, Christus obumbrabit tibi, id est, corpus in te humanitatis accipiet incorporeum lumen divinitatis. Umbra enim a lumine formatur et corpore, ut Gregorius dicit, 18 Mor.² Altissimus autem intelligitur Pater, cuius virtus est Filius.

Ad secundum dicendum, quod missio refertur ad personam assumptam, quæ a Patre mittitur; sed conceptio refertur ad corpus assumptum, quod operatione Spiritus Sancti formatur. Et ideo licet missio et conceptio sint idem subjecto, quia tamen differunt ratione, missio attribuitur Patri, efficere autem conceptionem Spiritui Sancto, sed carnem assumere, attribuitur Filio.

Ad tertium dicendum, quod sicut Augustinus dicit in libro de Questionibus veteris et novi Testamenti³, quæstio ista geminatione potest

¹ Ex gloss. ordin. et Origen.

² C. 12, in prin.

³ In 2 parte quæst. ex novo Test., q. 52, in princ., tom. 4.

intelligi. Primum enim domus Christi Ecclesia est quam ædificavit sibi sanguine suo. Deinde potest et corpus ejus dici domus ipsius, sicut dicitur templum ejus. Factum autem Spiritus Sancti factum Filii Dei est, propter naturæ et voluntatis unitatem.

COMMENTARIUS.

4. Duo intendit docere D. Thom. in hoc articulo. Alterum est ad rem pertinens, scilicet, conceptionem Christi, solius Dei efficacia fuisse perfectam, et hoc simpliciter affirmat, dicens totam Trinitatem conceptionis illius fuisse principium. Et nullam adjunxit probationem, præter testimonium Luc. 4, quia hæc res est in fide notissima, et in superioribus satis tractata, de qua diximus in superiori tomo, cum de causis unionis hypostaticæ, et in hoc, cum de virginitate Deiparæ disputarem. Alterum vero, quod D. Thom. docet, ad modum loquendi spectat, nimirum, hanc operationem attribui et appropriari Spiritui Sancto. Cujus modi loquendi optimas rationes adducit, et adeo perspicue ut nihil addere oporteat; solum notandæ videntur expositiones aliquorum locorum Scripturæ, quæ in hoc articulo tradit.

2. Expositio in locum Pauli, Galat. 4. — Prima est in corpore articuli circa illa verba Paul., ad Gal. 4: Quoniam estis filii Dei, misit Deus spiritum Filii sui in corda vestra clamantem: Abba, pater. Ex quibus verbis divus Thomas colligit, Spiritum Sanctum esse qui filios Dei constituit, cum tamen Paulus solum dicere videatur, Spiritum Sanctum esse qui filios Dei clamare facit, Abba, pater, et potius indicet supponi prius filios Dei constitutos, et ideo dari illis Spiritum Sanctum qui hunc effectum in eis efficiat, ut insinuant verba illa: Quoniam estis filii Dei; et Chrys., illa exponens indicavit. Respondet Cajet. hic, divum Thomam sumpsisse argumentum a posteriori ex illo loco. Nam in hac spiritali generatione, idem est principium quo efficiuntur filii, et quo proprium affectum filiorum concipiunt. Quia ergo Paulus affirmat Spiritum Sanctum esse, qui in nobis affectum illum operatur, ex quo clamamus, Abba, pater, ideo ex hoc testimonio colligit divus Thomas illum esse qui nos filios adoptivos efficit. Quem sensum indicavit Anselm., circa hunc locum, dicens: Effectus ergo probat utrosque Dei filios esse, dum in cordibus utrorumque clamatur Spiritus Sanctus ad Deum: Abba, pater. Et

quis est spiritalis ille clamor, nisi pius affectus electorum erga Deum? Quæ expositio probabilis est. D. autem Thom. sine dubio alludit ad illius loci intelligentiam, quam ipse tradidit lect. 3 in illud cap., ubi sic exponit: Quoniam estis filii Dei, modus adipiscendi hoc donum, non est per conjunctionem cum Christo secundum carnem, sed per missionem Spiritus filii in corda vestra, per quem estis Christo conjuncti et adoptati in filios, et in illo clamatis: Abba, pater. Qui sensus est consentaneus eidem Paulo, ad Rom. 8, dicenti: Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, pater; ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Itaque ideo ille Spiritus facit nos clamare: Abba, pater, quia facit nos filios Dei; est enim Spiritus verax et efficax; neque ob aliam causam illi attribuitur ille affectus, et operatio clamandi: Abba, pater, nisi quia gratia et adoptio, a qua procedit, eidem Spiritui Sancto accommodatur.

3. Expositio in locum Pauli ad Rom. 1. — Secunda est in eodem corpore, circa illa verba ad Rom. 1: Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum Spiritum sanctificationis. In quo ultimo verbo vult D. Thom. significatam esse conceptionem Christi ex Spiritu Sancto. Quod duobus modis potest accommodari, scilicet, inde constare Christum esse Filium Dei, quia in virtute Spiritus Sancti, qui est Spiritus sanctificationis, conceptus est. Vel certe quia prædestinatus est Filius Dei, ideo etiam esse prædestinatum, ut in virtute per Spiritum sanctificationis conciperetur. Fateor tamen utramque expositionem esse duriusculam. Sed locum hunc satis fuse tractavimus supra, q. 24.

4. Expositio in locum Luc. 1. — Tertia est in sol. ad 1, circa illa verba Angeli, Luc. 1: Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ubi nomine Spiritus Sancti tertiam Trinitatis personam intelligit, cui Christi conceptio attribuitur; per virtutem autem Altissimi intelligit Filium, qui est virtus Altissimi, id est, æterni Patris, et obumbraturus dicitur Virginem, quatenus in ea corpus humanitatis erat assumpturus, quo suæ divinitatis lumen quodammodo tegens, posset ab illa verus Deus et homo concipi. Quam expositionem indicavit Gregor., lib. 18 Mor., cap. 12; Bern., hom. 4 in Misus est; et Gregor. Nyss., oratione de Sancta Christi nativitate, post medium; et Theoph., Luc. 1, ubi per virtutem Altissimi, Verbum

etiam divinum intelligit; verbum autem obumbrandi aliter interpretatur, nimirum ut idem sit quod contegere, et undique circumdare, et apprehendere Virginem. Sicut gallina, inquit, contegens pullos suos, eos obumbrare dici potest. Et hæc expositio probabilis est hoc modo intellecta. Ut autem in superioribus annotavi ex Augustino, lib. 3 contra Maxim., in cap. 17, Ariani illa abutebantur, ut Spiritum Sanctum minorem Filio facerent, illique solum materiæ præparationem, huic vero propriam corporis formationem attribuerent, non solum per appropriationem, sed per proprietatem, inter personas opera distribuentes. Qui sensus hæreticus est. Alii ergo per virtutem Altissimi, omnipotentiam Dei Patris potius intelligunt ut in hac conceptione Pater appropriatione quadam intelligatur habere locum generantis et obumbrantis, et quasi contegentis Virginem, et loco seminis Spiritum Sanctum in eam immittentis, cujus opera conciperet. Quam expositionem et probat, et latius exponit Jansenius. Mihi vero verisimilius est totum illum sermonem esse de Spiritu Sancto, posterioremque particulam, nihil aliud quam prioris expositionem continere, ac si clarius diceret Angelus: Spiritus Sanctus superveniet in te, suaque omnipotenti virtute te proteget et confortabit, vimque tribuet, ut sine virginitatis tuæ detrimento possis concipere. Ita exponit Euthym. et indicat Damasc., lib. 3 de Fide, cap. 1. Neque ab illa Spiritus Sancti obumbratione excluditur, quod idem Spiritus Sanctus mentem Virginis recreaverit, celeste refrigerium illi conferens, ut Gregor., loco citato, exposuit. Neque etiam excluditur, quod omnis concupiscentiæ motum ac fomitis incendium extinxerit, ut Cypr. exponit sermone de Nativ.; Ambr., l. de Mysteriis, c. 3; et Beda ibi. Verbum enim obumbrandi simpliciter explicatum nihil aliud quam protegere significat, juxta illud: Scapulis suis obumbrabit tibi. Unde omnes prædictos effectus optime in significatione sua complectitur.

5. Quarta est in solutione ad 3, circa illa verba Proverb. 9: Sapientia ædificavit sibi domum, quæ dicit tam de Ecclesia, quam de hoc mysterio intelligi posse. Et utraque expositio est frequens apud Sanctos, ut videre licet in Cypriano, epist. 63, et August., 17 de Civit., cap. 20, et aliis, quæ in præmio totius materiæ adduximus. Qui sensus, licet fortasse mystici sint, sublimes tamen sunt, ac veneratione suscipiendi maxima.

ARTICULUS II.

Utrum Christus debeat dici conceptus de Spiritu Sancto¹.

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod Christus non debeat dici conceptus de Spiritu Sancto, quia super illud Rom. 2: Ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia, dicit glos. August. 2: Attendendum, quod non ait, de ipso, sed, ex ipso; ex ipso enim cæli sunt et terra, quia ipse fecit ea; non autem de ipso, quia non de substantia sua. Sed Spiritus Sanctus non formavit corpus Christi de substantia sua. Ergo Christus non debet dici conceptus de Spiritu Sancto.

2. Præterea, principium activum, de quo aliquid concipitur, se habet sicut semen in generatione. Sed Spiritus Sanctus non se habuit sicut semen in conceptione Christi. Dicit enim Hieronymus in expositione Catholice fidei 3: Non sicut quidam sceleratissimi opinantur, Spiritum Sanctum dicimus fuisse pro semine, sed potentia ac virtute creatoris dicimus esse operatum, id est, formatum corpus Christi. Non ergo debet dici quod Christus sit conceptus de Spiritu Sancto.

3. Præterea, nihil unum de duobus formatur, nisi aliquo modo commiatis. Sed corpus Christi formatum est de Virgine Maria. Si ergo Christus dicatur conceptus de Spiritu Sancto, videtur quod facta sit commiatio quædam Spiritus Sancti, et materie quam Virgo ministravit, quod patet esse falsum. Non ergo Christus debet dici conceptus de Spiritu Sancto.

Sed contra est quod dicitur Matth. 1: Antequam concernerent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto.

Respondeo dicendum, quod conceptio non attribuitur soli corpori Christi, sed etiam ipsi Christo, ratione ipsius corporis. In Spiritu autem Sancto duplex habitudo consideratur respectu Christi. Nam ad ipsum Filium Dei, qui dicitur esse conceptus, habet habitudinem consubstantialitatis; ad corpus autem ejus habet habitudinem causæ efficientis. Hæc autem præpositio, De, utramque habitudinem desi-

¹ 3, d. 4, q. 1, art. 1, q. 4; et 4 cont., cap. 46; et op. 2, c. 133.

² Augustin., in lib. de Natura boni, c. 27, tom. 6.

³ Anteq. med. illius, tom. 2.

gnat, sicut cum dicimus hominem aliquem esse de suo patre. Et ideo convenienter dicere possumus Christum esse conceptum de Spiritu Sancto, hoc modo quod efficientia Spiritus Sancti referatur ad corpus assumptum; consubstantialitas vero ad personam assumentem.

Ad primum ergo dicendum, quod corpus Christi, quia non est consubstantiale Spiritui Sancto, non proprie potest dici de Spiritu Sancto conceptum, sed magis ex Spiritu Sancto, sicut Ambros. dicit in libro de Spiritu Sancto¹: Quod ex aliquo est, aut ex substantia, aut ex potestate ejus est. Ex substantia, sicut filius, qui a patre est; ex potestate, sicut ex Deo omnia; quomodo et in utero habuit Maria ex Spiritu Sancto.

Ad secundum dicendum, quod super hoc videtur esse quædam diversitas Hieronymi ad quosdam alios doctores, qui asserunt Spiritum Sanctum in conceptione Christi fuisse pro semine. Dicit enim Chrysostomus, super Matth. 2: Unigenito Dei in Virginem ingressuro, præcessit Spiritus Sanctus, ut præcedente Spiritu Sancto in sanctificationem; nascatur, scilicet, Christus secundum corpus, divinitate ingrediente pro semine. Et Damasc. dicit, in 3 libro²: Obumbravit super ipsam Dei sapientia et virtus, velut divinum semen. Sed hoc facile solvitur, quia secundum quod in semine intelligitur virtus activa, sic Chrysostomus et Damasc. comparant semini Spiritum Sanctum, vel etiam Filium, qui est virtus Altissimi. Secundum autem quod in semine intelligitur substantia corporalis, quæ in conceptione transmutatur, negat Hieronymus Spiritum Sanctum fuisse pro semine³.

Ad tertium dicendum, quod sicut Augustinus dicit in Enchir. 5, non eodem modo dicitur Christus conceptus aut natus de Spiritu Sancto et de Maria Virgine, nam de Maria Virgine materialiter, de Spiritu Sancto vero effective. Et ideo non habuit hic locum commiatio.

COMMENTARIUS.

1. Christus vere dicitur de Spiritu Sancto conceptus. — Hic solum voluit D. Thomas

¹ Lib. 2, c. 5, non procul a fine, tom. 3.

² Hom. 1 in Matth., in opere Imperfecto, in ult. fol. ante fin.

³ C. 2, circ. princ.

⁴ In loc. citato in argum.

⁵ C. 40.

proprietatem locutionis explicare, propter illam particulam de, quæ (ut Theologivolum) consubstantialitatem indicat, in quo differt ab illa particula ex, quæ latiore habet significationem, solumque ordinem seu habitudinem unius ab alio significat, ut eleganter tractat Augustinus, lib. de Natura boni contra Manichæos, cap. 26 et 27, et D. Thomas hic, et aliis locis frequenter. Unde videtur fieri, Christum recte dici ex Spiritu Sancto conceptum, non tamen de Spiritu Sancto, quia quatenus Spiritus Sancti opera conceptus est, non est illi consubstantialis. In contrarium vero est, quia Matth. 1 habentur illa verba Angeli: Quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est, quibus responderi posset, in græco haberi particulam, ex, quæ optime verti posset per particulam de, ut vertit et interpretatur Ambr., lib. 2 de Spiritu Sancto, c. 5. Tamen, quia vulgata lectio habet de Spiritu Sancto, et Ecclesia in symbolo confitetur, conceptum de Spiritu Sancto, ideo D. Thom. (quem cæteri Theologi in 3, d. 4, imitantur) defendit propositionem illam in rigore esse veram. Quia Christus simpliciter dictus suppositum includit, et pro illo supponit, quod est consubstantiale Spiritui Sancto, et hoc satis est ut possit dici Christus de Spiritu Sancto conceptus; neque oportet ut secundum eam naturam, in qua conceptus est, sit consubstantialis. Unde in solutionibus argumentorum, recte D. Thom. colligit corpus Christi non proprie dici de Spiritu Sancto, sed ex Spiritu Sancto. Quia illud est quidem ab Spiritu Sancto, ut ab efficiente causa; non tamen est illi consubstantiale, nec pro supposito ejusdem substantiæ supponit.

2. Circa solutionem ad 2, de locutione illa, Spiritum Sanctum in hac conceptione fuisse loco seminis, videantur supra notata, disp. 5, sect. 1, in sexta probatione primæ conclusionis.

ARTICULUS III.

Utrum Spiritus Sanctus dici debeat pater Christi secundum carnem¹.

1. Ad tertium sic proceditur. Videtur quod Spiritus Sanctus debeat dici pater Christi secundum humanitatem. Quia secundum Philo-

¹ 3, d. 4, q. 1, art. 2, q. 1 et q. 2, ad 1 et 4, et in expos. lit., ad 2; et 4 contra, cap. 47, et op. 2, c. 223.

sophum, in l. 1 de Generatione animalium, c. 2, pater dat principium activum in generatione, mater vero ministrat materiam. Sed B. Virgo dicitur mater Christi propter materiam quam in conceptione ejus ministravit. Ergo videtur quod etiam Spiritus Sanctus possit dici pater ejus, propter hoc quod fuit principium activum in conceptione ipsius.

2. Præterea, sicut mentes aliorum Sanctorum formantur per Spiritum Sanctum, ita etiam corpus Christi est per Spiritum Sanctum formatum. Sed alii Sancti propter prædictam formationem dicuntur filii totius Trinitatis, et per consequens Spiritus Sancti. Videtur ergo quod Christus debeat dici filius Spiritus Sancti, in quantum corpus ejus est a Spiritu Sancto formatum.

3. Præterea, Deus dicitur pater noster secundum hoc quod nos fecit, secundum illud Deut. 32: Nonne ipse est pater tuus, qui possedit te, et fecit, et creavit te? Sed Spiritus Sanctus fecit corpus Christi, ut dictum est¹. Ergo Spiritus Sanctus debet dici pater Christi, secundum corpus ab ipso formatum.

Sed contra est quod August. dicit in Enchir. 2: Natus est Christus de Spiritu Sancto non sicut filius, et de Maria Virgine sicut filius.

Respondeo dicendum, quod nomina paternitatis, et maternitatis, et filiationis, generationem consequuntur, non tamen quamlibet, sed proprie generationem viventium, et præcipue animalium. Non enim dicimus quod ignis generatus, sit filius ignis generantis, nisi forte secundum metaphoram, sed hoc solum dicimus in animalibus, quorum generatio est magis perfecta. Nec tamen omne quod in animalibus generatur, filiationis accipit nomen, sed solum illud quod generatur in similitudinem generantis. Unde, sicut Augustinus dicit², non dicimus quod capillus, qui nascitur ex homine, sit filius hominis; nec etiam dicimus quod homo, qui nascitur, sit filius seminis, quia nec capillus habet similitudinem hominis, nec homo, qui nascitur ex semine, habet similitudinem seminis, sed hominis generantis. Et si quidem perfecta sit similitudo, erit perfecta filiatio, tam in divinis quam in humanis. Si autem sit similitudo imperfecta, erit etiam filiatio imperfecta. Sicut in homine est quædam similitudo Dei imperfecta, et in quantum crea-

¹ Art. 1 hujus quæst.

² C. 40, in prin.

³ Ench., c. 39, circa princ.

tus est ad imaginem Dei, et in quantum creatus est secundum similitudinem gratiæ. Et ideo utroque modo potest homo dici filius Dei, et quia scilicet est creatus ad imaginem ejus, et quia est ei assimilatus per gratiam. Est autem considerandum, quod illud, quod de aliquo dicitur secundum perfectam rationem, non est dicendum de eo secundum rationem imperfectam; sicut quia Socrates dicitur naturaliter homo secundum propriam rationem hominis, nunquam dicitur homo secundum illam significationem, qua pictura hominis dicitur homo, licet forte ipse assimiletur alteri homini; Christus autem est Filius Dei secundum perfectam rationem filiationis; unde, quamvis secundum humanam naturam sit creatus et justificatus, non tamen debet dici filius Dei, neque ratione creationis, neque ratione justificationis, sed solum ratione generationis æternæ, secundum quam est Filius Patris solius. Et ideo nullo modo debet dici Christus filius Spiritus Sancti, nec etiam totius Trinitatis.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus conceptus est de Maria Virgine materiam ministrante in similitudinem speciei; et ideo dicitur filius ejus. Christus autem, secundum quod homo, conceptus est de Spiritu Sancto, sicut de activo principio, non tamen secundum similitudinem speciei, sicut homo nascitur de patre suo, et ideo Christus non dicitur filius Spiritus Sancti.

Ad secundum dicendum, quod homines, qui spiritualiter formantur a Spiritu Sancto, non possunt dici filii Dei secundum perfectam rationem filiationis. Et ideo dicuntur filii Dei secundum filiationem imperfectam, quæ est a tota Trinitate. Sed de Christo est alia ratio, ut dictum est¹. Et similiter dicendum est ad tertium.

COMMENTARIUS.

1. Christus etiam ut homo non potest dici Spiritus Sancti filius. — Plus docet D. Thom. in articulo quam proponat in titulo. Cum enim quæsierit an Christus, ratione humanæ conceptionis, possit dici Spiritus Sancti filius, respondet nec ratione conceptionis, nec ratione creationis, nec ratione justificationis posse Christum dici filium vel Spiritus Sancti, vel totius Trinitatis. Et de primo quidem membro, quod ad hunc articulum proprie spectat, res est certissima, et omni carens

In corp. art.

difficultate, Christum ut hominem non posse dici filium Spiritus Sancti, propterea quod per efficientiam ejus sit conceptus. Unde Concilium Tol. XI: Spiritus Sanctus, inquit, non est pater Filii incarnati, ne duos filios introducamus; et Chrys., hom. 2 in Symb. Apost., tom. 5: Non intelligat, inquit, patrem Christi secundum carnem Spiritum Sanctum esse. Idem optime docuit August., in Enchirid., cap. 38 et 39; Rupert., lib. 1 de Operibus Spiritus Sancti, cap. 10, ubi proprie rationem tetigit, quam etiam adduxit D. Thom., in sol. ad 1, scilicet, quia Christus ut homo non procedit ab Spiritu Sancto secundum similitudinem speciei; pater autem non dicitur, nisi qui producit sibi simile in natura viventis ex vi productionis.

2. Alia vero duo membra, quæ tractant de relatione fundata in creatione, vel justificatione secundum humanitatem, ad hunc locum non spectant; et quod D. Thomas hic dixit, sine controversia verum est, scilicet, Christum non esse his nominibus seu titulis filium appellandum, cum nobilior filiatio illi conveniat. Quod præsertim est certum, si de Christo simpliciter et absque additione ulla loquamur. Cum enim simpliciter non possit appellari creatura, nec vocari poterit absolute filius ratione creationis. Et eadem ratione non erit filius dicendus propter justificationem creatam, quia simpliciter non est sanctus per participationem, sed per essentiam. An vero Christus, in quantum homo, possit dici creatura, et consequenter an habeat relationem creaturæ ad Deum, quæ per metaphoram, et lato modo, filiatio vocatur, supra, q. 16, tractatum est. Et de re quidem non dubium quin talis relatio in Christum ut hominem conveniat; consultius tamen est non appellare illam filiationem, ad tollendam omnem æquivocationem et occasionem erroris, cum talis relatio, vera filiatio non sit. De alia vero relatione Christi vel hominis, fundata in gratia sanctificante, vel unionis, vel habituali, supra, q. 23, fuse satis disputatum est.

ARTICULUS IV.

Utrum B. Virgo aliquid active egerit in conceptione corporis Christi¹.

1. Ad quartum sic proceditur. Videtur quod B. Virgo aliquid active egerit in conceptione

¹ Infra, q. 33, art. 4, ad 2; et 3, dist. 3, q. 2, art. 1.

corporis Christi. Dicit enim Damasc., in 3 lib., c. 2, quod Spiritus Sanctus supervenit Virgini, purgans ipsam, et virtutem susceptivam Verbi Dei tribuens, simul autem et generativam. Sed virtutem generativam passivam habebat a natura sicut et quelibet femina. Ergo dedit ei virtutem generativam activam, et sic aliquid active egit in conceptione Christi.

2. Præterea, omnes virtutes animæ vegetabilis sunt virtutes activæ; sicut Comment. dicit, in 2 de Anima. Sed potentia generativa, tam in mare quam in femina, pertinet ad animam vegetabilem; ergo tam in mare quam in femina active operatur ad conceptionem proli.

3. Præterea, femina ad conceptionem proli materiam ministrat, ex qua naturaliter corpus proli formatur. Sed natura est principium motus intrinsecum; ergo videtur quod in ipsa materia, quam B. Virgo ministravit ad conceptum Christi, fuerit aliquod principium activum.

Sed contra est, quod principium activum in generatione dicitur ratio seminalis. Sed, sicut Augustinus dicit, 10 super Genes. ad litteram¹, corpus Christi in sola materia corporali, per divinam conceptionis formationisque rationem de Virgine assumptum est, non autem secundum aliquam rationem seminalem humanam. Ergo B. Virgo nihil active fecit in conceptione corporis Christi.

Respondeo dicendum, quod quidam dicunt, B. Virginem aliquid active operatum esse in conceptione Christi, et naturali virtute, et supernaturali. Naturali quidem virtute, quia ponunt, quod in qualibet materia naturali est aliquod activum principium: alioquin credunt quod non esset transmutatio naturalis. In quo decipiuntur, quia transmutatio dicitur naturalis propter principium intrinsecum, non solum activum, sed etiam passivum. Expresse enim dicit Philo., in 8 Phys.², quod in gravibus et levibus est principium passivum motus naturalis, et non activum. Nec est possibile quod materia agat ad sui formationem, quia non est actu. Nec est etiam possibile quod aliquid moveat seipsum, nisi dividatur in duas partes, quarum una sit movens, et alia sit mota; quod in solis animatis contingit, ut probatur 8 Physic³. Supernaturali autem virtute, quia dicunt ad matrem requiri, quod non solum ma-

teriam ministret (quæ est sanguis menstruus), sed etiam semen, quod commixtum virili semini habet virtutem activam in generatione.

Et quia in B. Virgine nulla fuit facta resolutio seminis propter integerrimam ejus virginitatem, dicunt, quod Spiritus Sanctus supernaturaliter ei tribuit virtutem activam in conceptione corporis Christi, quam aliæ matres habent per semen resolutum. Sed hoc non potest stare, quia, cum quelibet res sit propter suam operationem (ut dicitur secundo de Cælo¹), natura non distingueret ad opus generationis sexum maris et femine, nisi esset distincta operatio maris ab operatione femine. In generatione autem distinguitur operatio agentis et patientis. Unde relinquatur quod tota virtus activa sit ex parte maris; passio autem ex parte femine. Propter quod in plantis, in quibus utraque vis commiscetur, non est distinctio maris et femine. Quia igitur B. Virgo non hoc accepit ut esset pater Christi, sed mater, consequens est quod non acceperit potentiam activam in conceptione Christi, sive aliquid egerit, ex quo sequitur ipsam fuisse patrem Christi, sive nihil egerit (ut quidam dicunt), ex quo sequitur hujusmodi potentiam activam sibi frustra fuisse collatam. Et ideo dicendum est quod in ipsa conceptione Christi, B. Virgo nihil active operata est, sed solam materiam ministravit. Operata tamen est ante conceptionem aliquid active, præparando materiam, ut esset apta conceptui.

Ad primum ergo dicendum, quod illa conceptio tria privilegia habuit, scilicet, quod esset sine peccato originali; quod esset non puri hominis, sed Dei et hominis; item quod esset conceptio Virginis. Et hæc tria habuit a Spiritu Sancto. Et ideo dicit Damasc.², quantum ad primum, quod Spiritus Sanctus supervenit Virgini purgans ipsam, id est, præservans, ne cum peccato originali conciperet. Quantum ad secundum dicit: Et virtutem susceptivam Verbi Dei tribuens, id est, ut conciperet Verbum Dei. Quantum autem ad tertium, dicit: Simul autem et generativam, ut, scilicet, manens virgo posset generare, non quidem active, sed passive, sicut aliæ matres hoc consequuntur ex semine viri.

Ad secundum dicendum, quod potentia generativa in femina est imperfecta respectu potentie generativæ quæ est in mare. Et ideo, sicut in artibus, ars inferior disponit materiam, ars

¹ C. 20, tom. 3.

² Tex. 29, 30, 31, 32, etc., tom. 2.

³ Text. 30, tom. 2.

¹ Text. 27, tom. 2.

² Loc. citat. in argum.

autem superior inducit formam, ut dicitur in 2 Phys. ¹, ita etiam virtus generativa semine preparat materiam, virtus autem activa maris format materiam preparatam.

Ad tertium dicendum, quod ad hoc quod transmutatio sit naturalis, non requiritur quod in materia sit principium activum, sed solum passivum, ut dictum est ².

COMMENTARIUS.

Huic articulo non existimavi addendum esse commentarium. Nam multa philosophica, quæ D. Thom. in eo attingit, si discutienda essent, longam requirent disputationem a nostro instituto satis alienam. Quæ vero ad mysterium conceptionis Christi explicandum necessaria fuerint, in sequenti disputatione attingemus commodius.

DISPUTATIO X,

In tres sectiones distributa.

DE CAUSIS QUÆ HUMANAM CHRISTI CONCEPTIONEM EX VIRGINE OPERATÆ SUNT.

Quod fuerit in Christo humana conceptio, disputari non oportet, cum in superioribus, tractando de ipso incarnationis mysterio, et de dignitate matris Dei, ejusque virginitate, satis ex principiis fidei probatum sit ³. Quid etiam sit hæc conceptio, disputationem non requirit, cum hæc quæstio cæteris hominibus communis sit; id vero, quod in Christi conceptione fuit proprium, explicatis causis et modo ejus, constabit. Hoc igitur in hac et in sequenti disputatione præstandum est. Ex quatuor autem causis quæ ad naturales effectus concurrere solent, finalis in præsentis disputatione clara est. Proximus enim finis hujus conceptionis fuit, ut gigneretur homo Deus. Unde omne id, quod fuit incarnationis finis, potest dici finalis causa hujus conceptionis, de qua re in 1 q. hujus tertie partis satis dictum est. Causa formalis propria et intrinseca conceptionis hujus fuit vera anima rationalis verbò corpori humano unita; unde hoc ipsum corpus, seu materia ejus fuit intrinseca materialis causa ejusdem conceptionis, de quibus in q. 4, 5 et 6 hujus tertie par-

Text. 25, tom. 2.

² In corp. art.

³ Tom. 1 (nunc 17), disput. 2, sect. 3, et disp. 5, per totam.

tis fuse disseruimus; non est ergo quod sine utilitate eadem repetamus. Idem enim est dicere Verbum assumpsisse verum corpus humanum, veramque animam rationalem, et dicere hæc intrinseca humanæ conceptionis ejus fuisse principia. Superest igitur tantum ut de causa ministrante materiam, et per modum matris concurrente, ac de efficiente causa dicamus.

SECTIO I,

Quomodo B. Virgo materiam ministraverit, ex qua conceptus fuit Christus.

1. *Christus ex substantia Virginis conceptus.* — Inquiri potius quomodo hoc factum sit quam an sit factum, quia suppono B. Virginem veram Christi ac Dei fuisse matrem; hoc enim tanquam primum fundamentum hujus materiæ, in disp. 1 hujus tomi tactum probatumque est. Ex quo nunc infero, id quod de fide etiam certum est, Christum ex substantia Virginis fuisse conceptum; hoc enim necessarium est ut ipsa fuerit vera ejus mater, et propterea dixit Paul., ad Gal. 4, *misisse Deum Filium suum, factum ex muliere*, id est, substantia ejus. Et eandem vim habet verbum illud, ad Rom. 1: *Qui factus est ex semine David secundum carnem*; et illud Angeli, Luc. 1: *Quod enim ex te nascetur, sanctum*. Ut enim inquit Athan., serm. Contra omnes hæreses: *Si dixisset: Per te, verisimile aliquid haberet impudentia eorum, qui dixerunt Verbum transiisse per Virginem tanquam per canalem; cæterum cum dicat: Ex te, clare demonstrat Verbum assumpsisse ex ea humanum templum*. Quod fere eodem modo ponderaverat Ambr., lib. de Incar. Dom. sacram., c. 6; et optime Augustinus, afferens prædicta tria testimonia, ser. 193 de Tempore. Et ad hoc confirmandum valent omnia, quæ supra adduximus et ad probandum Deiparam esse veram matrem Christi, et ad ostendendum Christum et Virginem ducere genealogiam ex David. Nam recte dixit Theod., dial. 2: *Si Christus non sumpsit substantiam corpoream ex Virgine, vanæ sunt omnes promissiones antiquis Patribus factæ*. Nam multo minus sumpsisset ex illis, quia non nisi media Virgine aliquid ab eis accipere potuit. Et hac etiam ratione dicitur Christus *contentus in antiquis parentibus, seu in lumbis eorum*, ut citato loco tractavimus. Unde Augustinus, l. 2 de Gratia Christi, seu Peccato originali, c. 27, notat ideo Abraham jussisse servum

suum ponere manum *sub femore suo* ad jurandum, Gen. 24, quia caro Christi de illo femore propaganda erat; quod etiam notavit Chrys., orat. quadam super illum locum, quæ inter quasdam nondum latinas factas circumfertur. Denique veritas hæc definita est in omnibus Conciliis quæ de hac materia tractant, Ephes., Chalced.; quinta Synod., act. 8, can. 2; sexta Synod., act. 11, et act. 13, c. 2; Lateran., sub Martino I, et aliis, quæ in citatis locis late adduximus; tradunt etiam frequenter Patres; præsertim videri possunt Damasc., lib. 3, c. 2 et 3, lib. 4, c. 15; et Ambr., dicto lib. de Incarn. Dominicæ sacram., c. 9; Aug., contra Epist. fundam., c. 7. Ratio autem a priori est divina voluntas, quæ statuit Christi conceptionem et incarnationem hoc modo fieri. A posteriori vero optima ratio est. Nam si nihil de Virgine erat sumpturus, quorsum per illam transiret et nasceretur, nisi fortasse ut nos deciperemur? Nam si B. Virgo nihil de suo in eum transtulit, revera non peperit filium suum, sed protulit effectum alienum. Conjecturæ autem seu congruentiæ sunt omnes, quibus supra ostendimus decuisse Deum nasci ex femina, et fieri filium ejus; itemque ad vincendum dæmonem oportuisse assumere naturam ex eadem massa quæ in primo homine lapsa fuerat, ut hoc modo medicina esset magis accommodata vulnere, et satisfactio quadam ratione magis propria exhiberetur in ea natura, per quam Deus fuerat offensus. Propter quod ad Hebr. 2 dicitur: *Qui sanctificat et sanctificantur, ex uno omnes*; et infra: *Quia pueri communicaverunt carni et sanguini, et Filius Dei participavit eisdem*.

2. *In conceptione Christi suum sanguinem Virgo ministravit.* — Secundo, ex eodem principio inferitur Christum conceptum esse ex purissimis sanguinibus Beatissimæ Virginis, ipsa suum sanguinem ministrante, eo modo quo veram humanam generationem ex parte matris fieri necesse est, ut explicando art. 5 D. Thom., in q. 31, dictum est, et eleganter explicat Sophron., in sua epistola.

3. *Objectio.* — Difficultas igitur tantum superest, quomodo poterit B. Virgo ita ministrare materiam ad Christi conceptionem, ut vere ac proprie maternum concursus hac in parte præstiterit. Et ratio difficultatis est. Primo, ex parte ipsius materiæ, nam aliæ matres partim ministrant sanguinem, partim etiam semen. Nam juxta Galeni sententiam, lib. 1 de Semine, foetus non tantum formatur ex

sanguine tanquam ex materia, sed etiam ex semine femineo et virili, quoad partes solidiores, quales sunt venæ, arteriæ, nervi, e similes, quæ facilius ex re crassa et viscosa, cujusmodi semen est, quam ex sanguine formantur. Quam sententiam medici et philosophi frequentius sequuntur; at B. Virgo non ministravit semen; ergo non habuit plenum concursus maternum in ea conceptione. Et ex parte etiam ipsius sanguinis est difficultas, quia aliæ feminæ ministrant sanguinem menstruum ad formationem foetus. B. autem Virgo ex purissimis sanguinibus Christum concepit. Denique in modo ministrandi est difficultas, quia aliæ feminæ ministrant modo et facultate vitali, quia generare et concipere est actus vitæ vegetativæ, qui requirit tempus, successionem, et modum a natura præscriptum; quæ omnia in hac conceptione servata non sunt, quia (ut disputatione sequenti dicemus) Spiritus Sanctus infinita sua virtute subito formavit prolem. Nec satisfaciet, si quis respondeat, ut B. Virgo dicatur concepissee Christum ex sua substantia, satis esse quod ex ipsius sanguine Christi corpus fuerit formatum, quacunque ratione id factum sit. Hoc enim revera non est satis ad veram conceptionem humanam, neque ut B. Virgo sit vere mater; sicut neque Adam dici potuit pater aut mater, eo quod Eva fuerit de costa ejus formata, nec B. Virgo diceretur vere peperisse filium, nisi per naturales vias illum emisisset, neque etiam fuisset vera conceptio, si (ut quidam dixerant) Christi corpus non in utero, sed in corde, aliave parte corporis formatum esset. Necessarium ergo est ut conceptio facta fuerit ex materia a natura determinata ad formationem humanæ proles, et modo vitali ac humano, alias revera non fuisset vera conceptio, nec B. Virgo vera mater evasisset.

4. Respondetur, difficultatem hanc multum ex principiis philosophicis pendere, quæ hoc in loco examinanda non sunt, sed supponenda. Solum oportet ut Theologus advertat, philosophiam subditam esse debere et subordinatam Theologiæ; hujus enim veritas certior est, et quodammodo regula philosophicæ veritatis, ita ut nihil possit esse in philosophia verum, quod Theologicis principiis sit contrarium. Duo igitur principia hic certa esse oportet. Alterum est, B. Virginem concepissee, integerrima prorsusque illibata masemen. Nam juxta Galeni sententiam, lib. 1 de Semine, foetus non tantum formatur ex